

חיי דעת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת | מרכז ללימודי הלכה

לימודי דעת
LIMUDEI DAAT
ללמוד • לדעת • להתקדם

בגליון השבוע

עלון בדיקת
חמץ

בדיקת חמץ

אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להוועץ במורה הוראה.

בדיקת חמץ

בדיקת חמץ

בליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר. (דינים מיוחדים לשנה זו תשפ"א בסוף הגליון)

המקור למצווה זו הוא בפסוק המופיע בחומש שמות פרק י"ב פס' ט"ו: "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם"

מכאן למדנו שיש להשבית - לבטל את החמץ מן הבית ביום הקודם לחג הפסח!

מצות בדיקת חמץ נעשית בשני אופנים:

- בדיקת החמץ
- ביטולו

ונבאר כאן את שני האופנים:

בדיקת החמץ

כדי להמנע מאיסורי חמץ בפסח אנו דואגים לסלק את כל החמץ שנמצא ברשותנו.

חייבים להסיר מהבית כל חתיכת חמץ ואפילו פירור קטן כל עוד הם ראויים למאכל לב.

זו הסיבה שנוהגים כל ישראל לעסוק בימים שלפני פסח בנקיון הבית מחמץ;

למעשה מתבטא הדבר בניקיון משטחי האוכל, לולי התינוקות, וכל מקום שנדבק שם חמץ. וכפי שהתבאר בגליון הקודם.

עבודות הניקיון נועדו לאפשר את הבדיקה משום שאי אפשר לבדוק מחמץ מקום מלוכלך.

הכנת הבית לבדיקה

צריכים לטאטא את החדרים לפני הבדיקה כי קשה לבדוק כאשר יש לכלוך.

זמן הבדיקה

מיד לאחר צאת הכוכבים (ותפילת ערבית) ימהר לביתו לבדוק חמץ.

כדי שלא ישכח לבדוק אסור לעשות שום מלאכה בבית או בחנות מחצי שעה קודם צאת הכוכבים וחיוביים לסגור את החנות.

ומיד יתחיל בבדיקה ולא ידבר בין הברכה לבדיקה כלל.

תוך כדי הבדיקה יכול לדבר רק בדברים שהם לצורך הבדיקה, ואם הפסיק בדברים אחרים לא יברך שוב.

בברכה אחת יכול לבדוק את כל רכושו ואפילו כמה בתים ביחד וגם את המכוננית ועוד.

אם סיים את הבדיקה ונזכר בדבר שלא בדק בביתו יברך שוב ויבדוק (אבל מחוץ לביתו אינו צריך לברך שוב!).

המנהג להניח פתיתי לחם

יש נוהגים להניח עשרה פתיתי חמץ בפניות הבית לפני בדיקת חמץ, רק ישים לב לעטוף אותם היטב כדי שלא יתפזרו פירורים בבית, (רצוי להשתמש בפיתה או בלחם קשה שאינם מתפוררים) גם הבודק יכול להניח לעצמו. וכדאי לרשום את המקומות שבהם הניחו את פתיתי החמץ כדי שלא ישכח אחד מהם.

היכן בודק?

בכל מקום שמכניס חמץ, או מקום שיש חשש שהכניסו לשם חמץ באקראי חייב בדיקה כמו:

חדרי מדרגות / עלית הגג/ תיבת מכתבים/ כיסי הבגדים/ מכוננית/ משרד/ מסילות התריסים/ חצר מקורה/ חמץ שבכלים/ תיקים/ ילקוטים/ נרתיק טלית ותפילין. וכ" חוץ משאר המקומות בבית שאוכלים שם או שיש חשש שהכניס לשם הוא או ילדיו חמץ.

שימו לב לבדוק את שקית השואב אבק ואת מסננת מכונת הכביסה!

גם מקומות משותפים חייבים בבדיקה כמו:

חדר המדרגות/ מעלית/ חדר האשפה/ חדר הגז/ מקלט/ ארון החשמל/ בית הכנסת/ חדר בפנימיה, ועוד.

הערות:

א. חצר מקורה חייבת בבדיקה, אבל חצר פתוחה אין

כמו כן אסור לאכול או ללמוד מחצי שעה קודם הבדיקה עד לסיומה, אבל לטעום מעט אוכל מותר!

הבדיקה לאור הנר

בודקים את החמץ לאור הנר מפני שכך יכול לראות היטב בכל חור וסדק.

לא ישתמש באבוקה (נר כמו של הבדלה) או נר שמן אלא רק **נר שעה** שאינו מטפטף כל כך ואינו חושש מפני שריפה.

מקומות שחושש מפני דליקה כמו: ארונות חשמל או חדר גז - יבדוק שם לאור פנס.

יש נוהגים לכבות את החשמל כאשר בודקים לאור הנר וזה לא חובה!

יכין גם נוצה ויעה כדי לאסוף בהם פרוורים שימצא וכן סכין חדה לגרד בהם ליכלוכים דבוקים.

מי הבודק?

כל אדם שיש ברשותו חדר או בית חייב לבדוק אותו מחמץ.

אפילו אישה אם היא "בעלת בית" חייבת לבדוק.

מעיקר הדין צריך בעל הבית לבדוק את ביתו מחמץ, אבל אם אינו יכול ימנה שליח במקומו והשליח צריך לברך.

(השליח יהיה גבר מעל גיל בר מצווה, ובאין ברירה אפשר גם נשים או קטנים המבינים מהו חמץ)

יש אפשרות שבעל הבית יתחיל לבדוק ומישהו אחר ימשיך אחריו את הבדיקה, במקרה זה מברך בעל הבית והאחר ישמע ויענה אמן.

ברכת הבדיקה

לפני הברכה יטול את ידיו שיהיו נקיות ויברך:

"ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ביעור חמץ"

הברכה כוללת גם את ביטול החמץ ושריפתו ולכן מברך על "ביעור חמץ" ולא "על בדיקת חמץ", וחושב גם על הביטול והשריפה שיעשה למחרת.

והלכותיה כהלכות בדיקת חמץ בשאר שנים. את החמץ שמשאיר לצורך יום שישי ושבת קודש מצניע היטב מפני ילדים או בע"ח.

ג. שריפת חמץ - אפילו שהשנה אין איסור לאכול חמץ בערב שבת, בכל זאת צריך לקיים מצות שריפת חמץ ביום שישי ערב שבת בחמץ שאינו משאיר לאכילתו בשבת קודש.

את שריפת החמץ יש לעשות עד שעה 11:40 ככלל שנה.

ד. ביעור חמץ - סוף זמן אכילת חמץ בערב פסח השנה הוא ביום שבת קודש בשעה 10:40.

את החמץ שנשאר צריך לבער עד שעה 11:40.

כיון שאי אפשר לשרוף את החמץ בשבת קודש, אופן ביעור החמץ נעשה ע"י השלכתו לבית הכסא.

יש לזכור לבטל את החמץ קודם זמן הביעור.

ה. סעודות השבת - בסעודות השבת צריך לאכול כזית פת כרגיל, אולם כיון שאסור לאכול מצה בערב פסח צריך לאכול את הסעודות מכזית של לחם חמץ, אך צריך להזהר מאד שלא יפלו פירוורים ויתפזרו בבית, כמו"כ להזהר מאד מהילדים הקטנים שלא יקחו חתיכת לחם לאיזה מקום, שהרי הבית בדוק מחמץ!

והעצה היא לאכול לחם שאינו מתפורר כל כך כגון "פיתה", ומיד אחרי הקידוש לאכול ממנה כזית בצד, ואחר כך להמשיך את הסעודה כרגיל בלי פת.

ומכיון שכבר לא משתמשים בבית בכלים של חול אלא הכל בכלי פסח, אין לאכול את הכזית פת על השולחן, אלא אם כן אוכלים בכלים חד פעמיים ומקפידים שלא יעלה על השולחן שום כלי מכלי הפסח.

בכל אופן אסור לאכול מצה בשבת זו!

ו. סעודה שלישית - סעודה שלישית יש לאוכלה לאחר חצות היום, ומכיון שזה זמן שכבר אסור לאכול חמץ, ומצה גם כן אסור לאכול בערב פסח, לכן יקיים סעודה שלישית בפירות, ועדיף אם אפשר לו שיקיימנה בבשר ודגים.

ז. קידוש ליל יום טוב - בקידוש ליל יום טוב (מוצ"ש) יש להוסיף הבדלה.

וסדר הקידוש הוא כך: אומרים ויכולו ואח"כ בסדר יקנה"ז.

יין - ברכת בורא פרי הגפן.

קידוש - ברכת הקידוש.

נר - ברכת בורא מאורי האש על הנר.

הבדלה - ברכת הבדלה, ויש לומר המבדיל בין "קודש לקודש" (קדושת שבת וקדושת יו"ט).

זמן - ברכת שהחיינו.

יש לזכור להכין את כל צרכי ליל הסדר - חרוסת, מי מלח, ביצה קשה, זרוע צלויה, קודם שבת קודש. ■

שבליה ביטל רק את החמץ שלא ראה אותו ועכשיו מבטל גם את החמץ שראה.

ואומר: **כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דחמיתיה ודלא חמיתיה דביערתיה ודלא ביערתיה לבטיל ולהוי הפקר כארעא דארעא**. והתרגום "כל חמץ ושאר (חומרים מחמצים) שיש ברשותי מה שראיתי ומה שלא ראיתי, מה שביערתיה ומה שלא ביערתיה, יתבטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

הערה

המוצא חמץ בביתו בפסח, אם מצא חמץ ביום טוב או בשבת לא יגע בו, רק יכסה אותו בכלי ומיד בצאת החג או השבת ישרפנו.

אם מצא חמץ בחול המועד יוציא אותו מביתו מייד וישרוף אותו כדי שלא יבוא חלילה לאכול אותו.

תענית בכורים

בערב פסח מתענים הבכורים (בין מאב בין מאם). סיבת התענית היא להודות לז' על הנס שנעשה עם הבכורים בזמן יציאת מצרים שפסח ד' על בכורי ישראל ולא הרג אותם במכת בכורות.

בכור קטן אביו מתענה בשבילו [אם האבא בכור - האמא מתענה בשביל בנה, כשאינה מצטערת מהתענית].

ונהגו המתענים לעשות סיום מסכת או להשתתף בסיום ואחר כך סועדים סעודת מצווה ונפטרים בזה מן התענית [ואסור לאכול לפני כן].

איסור מלאכה בערב פסח

בערב פסח [יום י"ד] אסור לעשות מלאכה מזמן חצות היום ומותר רק מלאכה הנצרכת לחג ויש מקומות שנוהגים שלא לעשות מלאכה כבר מהבוקר.

תזכורות לערב פסח

יבדוק שמכר את חמצו כהלכה.

• יסתיר את כלי החמץ בתוך הארון ויסמן מבחוץ שתכולת הארון נמכרה לגוי [כגון: חמץ, מכור לגוי] מסתפרים ומתגלחים לפני חצות היום, ואם שכח יסתפר אצל גוי. גם גזיזת ציפורניים יעשה עד חצות היום ואם שכח מותר גם לאחר חצות.

טבעות הנשים צריכות הגעלה, יש לנקות אותם היטב ולשפוף עליהן מים רותחים.

דינים מיוחדים לערב פסח שחל בשבת

בשנה זו שנת תשפ"ה חל ערב פסח

בשבת קודש

עקב כך משתנים כמה דינים, כדלהלן:

א. תענית בכורים - הבכורים מתענים בשנה זו ביום חמישי י"ב ניסן (ערב בדיקת חמץ).

ב. בדיקת חמץ - בדיקת חמץ נעשית השנה ביום חמישי י"ב ניסן בלילה (ליל שישי)

צריך לבדוק כי בוודאי אכלו הציפורים את החמץ שבה.

ב. היוצא מביתו לחג [כגון לבית מלון] ויצא כבר בליל י"ד צריך לבדוק היכן שנמצא.

ג. ספר שרוצה להשתמש בו בפסח ולא שמר עליו במשך השנה מחמץ, חייב לבדוק אותו דף דף כדי שלא יפלו פירוורי חמץ לתוך האוכל. [לא ישתמש בבכונים שמשתמש בהם כל השנה].

ד. מקומות שמוכר אותם במכירת חמץ ידאג לסגור אותם קודם בדיקת חמץ.

שים לב!

גם מקום שניקה אותו ניקיון יסודי לפני פסח - חייב בדיקה בליל י"ד, אם קשה לו לבדוק בלילה אחד את כל הבית יכול לבדוק לאור הנר גם בלילות קודמים (בלא ברכה!) או למשש בידו במקום שכבר ניקה כדי לוודא שאין שם חמץ.

בכל מקרה ישאיר לפחות מקום אחד כדי שאותו יבדוק בליל בדיקת חמץ בברכה.

אחר הבדיקה לוקח את החמץ שמצא ומניח אותו בתוך שקית קשורה כדי שלא יתפזרו פירוורים, ויחביא אותה מפני ילדים קטנים או בעלי חיים.

ביטול החמץ

חז"ל תיקנו נוסח מיוחד לומר לאחר בדיקת חמץ **"כל חמירא"**

הנוסח נקבע בלשון ארמית וענינו הוא לבטל את החמץ שיתכן ונשאר ברשותנו ואינו יודעים ממנו ולהחשיבו הפקר כעפר הארץ, באופן זה גם אם נשאר חמץ לא נעבור על איסורי "בל יראה" ו"בל ימצא".

ואומר: **"כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא ביערתיה לבטיל ולהוי הפקר כעפרא דארעא"**, והתרגום "כל חמץ ושאר (חומרים מחמצים) שיש ברשותי שלא ראיתי ושלא ביערתיה יתבטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

הביטול יכול להאמר בכל שפה שהיא, העיקר הוא שיבין מה אומר [אם לא מבין מה אומר - לא ביטל].

סוף זמן אכילת חמץ

ביום י"ד לאחר שליש היום נאסרה אכילת החמץ.

כשמגיע זמן זה ישטוף את פיו ויצחצח היטב את השיניים כדי שלא ישאר חמץ בפיו.

ביעור חמץ

מצוות עשה מן התורה לבער (להשמיד) את החמץ מן העולם בערב פסח.

ביעור החמץ יכול להעשות בכל דרך שירצה [כגון שיזרוק החמץ לים] אבל נוהגים לשרוף אותו בדווקא. ושוּרף את כל החמץ שברשותו (גם את החמץ שמצא בבדיקה).

אחרי ששרף את החמץ מבטל אותו שוב באמירת "כל חמירא".

הנוסח כאן שונה מהנוסח הנאמר לאחר בדיקת חמץ,